Internet sahypa üçin düzedip taýýarlan ; Timur Kor

FRAZEOLOGIK SÖZLÜK

A

Aç eşege ýük — gabarasy uly, agyr.

Agaç ýuwudan ýaly — dim-dik bolup somalyp duran adam.

Aga-gara düşünmek — ýagşydan-ýamandan seljermek, ýagşy-ýamany saýgarmak,

aň-düşünjäň artmak.

Agzy bişmek — bir işe baş goşup aldanmak, şowsuzlyga uçrap çürkenmek, kösenmek.

Agzy tagam tapmak — bir zatdan lezzet almak, peýda görmek, nep tapmak.

Agzyňy ýerden tapan ýaly — hetdenaşa köp gepleýän, bolgusyz zatlar barada lakgyldap ýörýän.

Ajy habar — ölüm-ýitim, howp we ş.m. bilen baglanyşykly habar; şum habar.

Aňkaň aşmak — garrap ýa-da agyr ýagdaýa düşüp huşuň gitmek, näme edip näme goýanyny bilmezlir, aljyramak.

Ara düşmek — 1. Ylalaşdyrmak maksady bilen aralamak, ýaraşdyrmak, oňuşdyrmak.

2. Gürrüňi bölmek, bir gürrüňiň işiň arasyna goşulmak.

B

Bagryň köýmek (tütemek, bişmek) — gaty gynanmak, ýanyp bişmek, hasrat çekmek.

Bagryňy dilmek (gyýmak) — örän gynandyrmak, ýiti täsir etmek, agyr degmek.

Bagt tapmak — işde, durmuşda üstünlik gazanmak, eşrete etmek.

Bagtyň açylmak — eşretli durmuşa ýetmek, işiň ugruna bolmak, işiň rowaçlanmak.

Bal tutan barmagyny ýalar — bir işin başynda bolsa, peýdasy ýeter, nepi deger.

Bäri bakmak — saglygy gowulaşmak, sagalyp başlamak, sagalmak.

Bir çukura tüýkürmek — bir mesele barada sözleşip, belli bir karara gelmek, agyz birikdirmek, şertleşmek.

Ç

Çaga ýaly — oýlanman gürleýän, sähel zady göwnüne alýan, tejribesiz, ynanjaň (adam hakda).

Çala eçiden çatma ýykar, öte eşiden öý — bir zady doly eşitmän ýa-da düşünmän, anyklaman, başga birine nädogry habar bermek, eşiden gürrüňini bulaşdyryp aýtmak.

Turkmenkultur.

Çalam-çaş bolmak — 1. Bulam-bujar, dagynyk, tertipsiz halda bolmak.

2. Aljyraňňy, heläkçilikli halda bolmak, ozüňi ýitirmek.

D

Damagy dolmak — agysy tutmak, hamsykmak.

Daş ýürek — zalym, rehimsiz, ynsapsyz, naýynsap.

Daşy jäjek, içi möjek — içigara, görip, misginsokar.

Dili gysga — gürlärligi ýok, utançly, müýnli, etmişli.

Dürtme gursak — aýtmasaň, özüňden bilmeýän, düňle, mön.

Düçşümli bolsun! — täze gelin edinilende, ýurt gutlananda we ş.m. «bagt getirsin» diýen manyda ulanylýan alkyş.

E

Egniňi gysmak — 1. Belli bir netijä gelip bilmeýänligiňi yşarat etmek, alasarmyklygy hereket bilen düşündirmek, ümsüm otur-mak.

2. Nalajedeýin bolmak, özüňe basalyk bermek, biriniň kejine gaýtmazlyk, çydam edip gelmek.

Egri oturyp, dogry sözleşmek (gepleşmek) — ýüz görmezlik, hakykaty aýtmaklyk, bolşuny bolşy ýaly aýtmak.

Ekilmedik ýerde gögermek — Barmasyz ýere barmak, oturjak-turjak ýeriňi seljermezlik.

El-aýak ýaly — ýumuş edegen, ýetişikli.

Elden-aýakdan düşmek —özüňi ýitirmek; dady-perýat etmek, nala çekmek, urunmak, elewremek, çarpynmak.

Elinden dür dökülýär — ýapyşan işini başarýan, çeper hünärli, başarnykly.

Eşegiň guýrugy ýere ýetende — hiç wagt, hiç mahal; durmuşa geçmesi kyň.

G

Gadyryny bilmek — ýagşylyga, hormata mynasyp hormat goýmak.

Ganyň gyzmak — gaharyň gelmek, gaharlanmak, gazaplanmak.

Geçiň öň aýagy ýaly — görünmesiz ýerde görünýän, hemme zatda öňe düşüp ýören.

Gepi (gepi-sözi) alyşmak — ümmüldeşip gitmek, agzybir bolmak, dertdeş, pikirdeş, syrdaş bolmak.

Gepiňi gögertmek — öz diýeniňi etdirmek, öz aýdanlaryň edilmegini gazanmak, öz pikiriňi geçirmek.

Giň bolmak — göwrümiňi giň tutmak, dargursak bolmazlyk, geçirimlilik etmek.

Turkmenkultur.

Göz acyp-ýumasy salymdy — Çalt, dessine, basym.

Göz bilen gaşyň arasynda,.. — göz-görtele, duýdansyz, oslagsyz.

Göz-gulak bolmak — 1. Habardar, seresap bolmak.

2. Seredip durmak, göz gezdirip, seretmek.

3. Gözden salmazlyk, garaşyk etmek.

Göze-başa düşmek — ikibaka alakjamak, zowzuldap ýürege düşmek, irizmek.

H

Habar gatmak — gürrüň açmak, söz aýtmak.

Hasaňy aldyrmak — aldawa düşmek, pyrryldaga düşmek(aldanmak.)

Hötde (hötdesinden) gelmek — başarmak, oňarmak.

Haý-küş etmek (diýmek) — ýuwaş, akylly bol diýmek, galawut bermek, örüzmek.

l

Içi-içine sygmazlyk — gaharlanmak, gahar-gazaba münmek.

Iki at depişer arasynda eşek öler — güýçlüler çaknyşsa, ejiz heläk bolar.

Iki garpyz bir elde tutdurmaz — birbada iki zada ýetişip bolmaz, şol bir wagtda dürli-dürli işi edip bolmaz.

iýeni aýry gitmezlik — ýakyn dostluk gatnaşygynda bolmak ýuürekdeşlik bilen gatnaşmak, syr alyp, syr berişmek.

J

Jana dözmek — güýç gaýgyrmazlyk, elinde baryny etmek, janyňy emgemek, owarram etmek.

Jandan umyt üzmek — ýaşaýşa bolan ynamyň gaçmak, dirilikden tama ýolunmak, ölmek.

Jähennem etmek — 1. ýok etmek, owarra, ýitirim etmek.

2. Başdan sowmak, haýyr-şerinden geçmek, owarram etmek.

K

Kebelek bolmak — birine yhlas bilen hyzmat etmek, daşynda aýlanmak; kökenek bolmak.

Kelebiň ujuny ýitirmek — aljyrarňňylyk aralaşmak, näme etjegiňi bilmän galmak, ugruňy ýitirmek, çykalga tapyp bilmezlik.

Kelle göçmek — 1. Bir zada gyzyp göterilmek, kelle gyzmak.

Turkmencomkultur.

2. Galmagal; gykylyk, şowhun zerarly kelläň ýadamak, halys irmek.

Kiçi dilden bärde aýtmak — oýun edip diýmek, bir zady ýürekden, çynyň bilen aýtmazlyk.

Köýnegine (donuna) sygmazlyk — 1. Gaty begenmeklik, şatlanmaklyk, 2. Gaty semremek.

M

Maňlaýy ak bolsun — bagtly, bagty açyk bolsun, durmuşy oňat bolsun.

Maňlaýyňy diremek — haýyş bilen ýüzlenmek, haraý, dalda gözlemek, huzuryna barmak.

Murtuny palta kesmez — maddy taýdan üpjün, dokuzy düzüw; gujuryna baýrynýan, gaýratly, batyr.

N

Namysyna degmek — 1. Abraýdan düşmegine sebäp bolmak, mertebesini pese gaçyrmak, biabraý etmek. 2. El degirmek, zorlamak.

Nazar salmak (etmek) — 1. Birine ýa-da bir zada yhlasly garamak, syn etmek.

2. Göz-gulak bolmak, garaşyk etmek, kömek bermek, aladalanmak,

Nebsiň agyrmak — ýüregiň awamak, rehimiň inmek, haýpyň gelmek, gynanmak.

O

Oda düşmek (girmek) — agyr güne düşmek, azap çekmek, horluk görmek, kösenmek.

Oda ýanmak (köýmek) — hasrat çekmek, ejir görmek, gynanmak,

Ody özüňe bas, ötmese kesekä — özüňe agyr düşýän zady başga adamyň başyna atma, özüňe ýaramaýan zady başga birine etme.

Orta çykmak — zähmetde, güýç synanyşmakda özüňi görkezmek üçin iliň öňüňe çykmak.

Ö

Ör-gökden gelmek — oslamadyk, çak etmedik zadyň üçin geň galmak, haýran galmak.

Öte geçmek (gitmek, düşmek) — hetden aşmak, çenden çykmak, gereginden artyk bolmak.

Özüňden gitmek — bihuş bolup ýatmak, essiň aýylmak, çaşmak.

Özüňi pes tutmak — kiçigöwünli bolmak, ulumsylyk etmezlik.

Özüni ýitirmek — gyssanyp, howlugyp aljyramak näme etjegiňi bilmän durmak, başyň çaşmak.

P

Paltaň daşa degmek — şowuna düşmezlik, başa barmazlyk, ugruna bolmazlyk, eden tagallaň puç bolmak.

Turkmencomkultur

Pes göwünli — ulumsylyk etmeýän, sada, kiçi göwünli.

Pikiri bölmek — ünsi başga ýana sowmak, edýän pikiriň arasyna başga zat düşmak.

R

Rejesi geň däl — päli gowy däl, oňatlyk däl, niýeti erbet.

Reňki öçmek — ýüzünde gan-pet bolmazlyk.

S

Sana geçmek (goşulmak) — adam saýylmak, derege ýaramak, hasaba girmek.

Sapalak atmak — bir zady bahana edip, aldawa saljak bolmak, sypjyklyk etmek, sapajaklamak.

Sesine suw sepilen ýaly bolmak — ümsümlik bolmak, ses ýatmak, gykylygy-gowgasy peselmek, gopguny ýatmak.

Sözüň agzyňda — sözüňizi böleýin, az wagtlyk sabyr edip, gürrüňi bölenimi bagyşlaň.

Sözüni ýere gaçyrmazlyk — biriniň aýdýan gürrüňine doly üns bermek.

Süýtde agzy bişen, suwy üfläp içer — gatyny gören seresap, ätiýäçly bolar, ahmal bolmaz.

Ş

Şahyna kakmak — temmi bermek, öz ugruna göýbermezlik, çäre görmek.

Şek ýetirmek — dil etirmek, günälemek, aýyplamak.

Şükür etmek -— razy, kaýyl bolmak, kanagatlanmak.

T

Taba gelmek — 1. Ýer suwarylandan soň, sürüme taýyn bolmak.

2. Birneme özüňi tutmak, ysgyna gelmek, kadaly ýagdaýa gelmek.

Tamda gulak bar — agzyňa bek bol, äätiýäçly bol, seresap gürle.

Tanapyndan çekmek — birneme haý-küş etmek, çendenaşa erk bermezlik, öz ugruna göýbermezlik.

Täze küýzäň suwy sowuk — täze zadyň mazasy gowy, hemme zat ilkibaşda könä garanda oňat bolýar.

U

Ugur tapmazlyk — çykalga tapmazlyk, derek bilmezlik.

Uly ile göz etmek — bir işi hemmelere bildirmek, bir işi açaçan etmek, bassyr-bussursyz etmek.

Turkmenkultur.com

Ü

Üm bilmez — 1. Nadan, samsyk. 2. Kemala gelmedik, ýaş, gök.

Üstünden barmak — 1. Bilmek, tanamak. 2. Gönüläp aýtmak, gönülemek.

Üstünden gülmek — şahsyýeti kemsitmek, göwnüýetmezçilik etmek, masgaralamak, äsgermezlik etmek, ýaňsylamak.

W

Wadaňy ýuwutmak (ýere salmak) — beren sözüňde tapylmazlyk, ähtiňden dänmek.

Watan tutmak — mesgen tutmak, mydamalyk oturymly bolmak, ýurt tutmak.

Y

Ynsabyň çatmak — dözmek, gözüň gyýmak.

Yz çalmak — giden ugruny anyklamak, agtarmak, yzarlamak.

Yzyna it salmak — masgara edip kowup göýbermek.

Yzyňy tapmazlyk (ýitirmek) — ýalňyşlyga, aljyraňňylyga sezewar bolmaklyk.

Ý

Ýüregiň agzyňdan çykyp barmak — 1. Ýüregi aram tapmazlyk, karar etmezlik; alňasamak, howlamak. 2. Demiň-demiňe ýetmezlik, daljykmak.

Ýüz bermezlik — gadyrsyz garşylamak, sowuk-sala garnaşyk etmek, özüne öwrenişdirmeklik.

Ýüzden geçmezlik — sözünden dänip bilmezlik, sylamaklyk.

Yüze gara çekmek — masgara, wejera bolmak, nalajedeýinligiňi boýun almak.

«Ýüzüň üstünde burnuň bar» diýmezlik — edenine däl diýmezlik, towugyna tok diýmezlik.

Z

Zym-zyýat bolmak — ýom-ýok bolmak, gürüm-jürüm bolmak, gözden gaýyp bolmak,

Zynjyrdan boşan ýaly — dälilik hetdine ýeten, akylyny ýitiren, däli-telbelik ýagdaýynda bolan (adam barada)

Turkmencomkultur.